

belșug, astfel încât să vină în întâmpinarea nevoilor tuturor celor care se apropie de Isus” (p. 127) însoțiți de aceste virtuți.

Scurtele, dar profunde și percutante meditații sau concluzii teologice ale autorului american care însoțesc sau încheie diferitele secțiuni ale cărții dau savoare unei cărți destinate unui grup relativ restrâns de cititori - în principal profesori sau cercetători biblici - și subliniază indispensabila legătură dintre textul evanghelic, pe de o parte, și viața concretă a creștinilor, pe de alta. Dovadă în acest sens stă și conținutul sugestiilor omiletice care încheie fiecare dintre cele 37 de capitole ale lucrării, precum și binevenitul plan exegetic extins care încheie volumul.

*

Sfântul Grigorie cel Mare, *Omilii la Profetul Iezechiel*, traducere din limba latină de Elena Sima și Ileana Ingrid Bauer, studiu introductiv de Ileana Ingrid Bauer, Ed. Doxologia (coll. Patristica, seria Traduceri, vol. 8), Iași, 2014, 583 p.

Ierod. FILOTHEI VÎLCU

(drd. în cadrul Școlii de Studii Avansate a Academiei Române,
Institutul de Studii Sud-Est Europene)

Deși a împlinit un deceniu de la apariția în limba română, *Comentariul* sub formă de omilii al Sfântului Grigorie cel Mare sau *Dialogul la cartea prorocului Iezechiel* este încă insuficient cunoscut, citit și studiat. Valoarea acestei tâlcuiri biblice este dată de perspectiva lăuntrică a autorului, de unde și importanța lui pentru exemplificarea unei citiri a Scripturii din perspectiva vieții duhovnicești, o veritabilă inițiere în *lectio divina*, la fel de actuală și azi ca pe vremea Sfântului Grigorie.

Traducerea din limba latină realizată de Elena Sima și Ileana Ingrid Bauer după ediția critică apărută în colecția *Sources Chretiennes* (vol. 328 și 360) este precedată de un consistent studiu introductiv semnat de Ileana Ingrid Bauer. Aflăm în aceste pagini introductive că aceste omilii „reprezintă prima scriere exegetică a Sfântului Grigorie cel Mare” tradusă în limba română și, totodată, „una dintre cele mai frumoase capodopere exegetice din literatura patristică” (p. 7). Așa cum vom vedea în

continuare, frumusețea textului constă tocmai în caracterul ei filocalic. După ce ne prezintă succint viața și opera Sfântului (pp. 7-10), studiul introductiv ne situează în contextul socio-politic pe fondul căruia au fost rostite *Omiliile la Iezechiel* (pp. 11-15) și punctează importanța acestui comentariu din perspectiva hermeneuticii biblice ortodoxe (pp. 18-36)

Abordarea complexă a Sfântului Grigorie pornește de la elucidarea, în *Omilia* 1, a feluritelor tipuri de profeție din punct de vedere temporal. Astfel, Grigorie cel Mare arată cu exemple faptul că Duhul împărtășește fiecărui proroc o cunoaștere parțială și limitată, iar explicațiile *in extenso* ale legăturii dintre Dumnezeu și proroc se constituie într-o adevărată teologie a profeției și, mai departe, a inspirației biblice în general. O distincție esențială operată de Sfântul Grigorie este cea între „înțelesul literal” și „înțelesul contemplativ”. În acest sens, el arată că roțile carului (Iez.) se ridică pentru a arăta că doar minții care caută să se ridice dincolo de sensul istoric al Scripturii aceasta îi dezvăluie înțelesurile mai înalte (*Omilia* 6, 2). Sfântul Grigorie merge mai departe, dezvoltând tot pe această linie exegetică distincția între „viața activă” și „viața contemplativă” (*Omilia* 3 *passim*, *Omilia* 5, 12).

O mostră de tâlcuire a unui pasaj biblic pe paliere succesive regăsim în explicarea vedeniei carului (Iez. 1), în care sunt lămurite atât cuvintele înseși ale Scripturii (exegeză literală), cât și principiile după care se ghidează autorul în tâlcuire (hermeneutică biblică).

Atenția exegetului latin se îndreaptă de multe ori spre explicarea dificultăților din textul profetic, arătând cu limpezime pricinile pentru care imaginile descrise în prorocii se succed uneori brusc una după alta, fără o coerență evidentă la prima citire (*Omilia* 2, 1-2). Obscuritatea anumitor pasaje biblice e intenționată de Dumnezeu - subliniază Sfântul Grigorie -, Care, prin ea, „antrenează simțirea, ca prin trudă să se lărgească și prin exercițiu să poată apuca ceea ce n-ar fi putut în trândăvie, adică printr-o citire mai degrabă pasivă, fără implicarea tuturor puterilor sufletești în cercetarea însoțită de rugăciune a cuvintelor Scripturii. Tocmai pasajele dificile răspândesc o mai mare dulceață, „cu atât mai mare cu cât ea [Scriptura] obosise sufletul printr-o mai mare trudă a căutării” (*Omilia* 6, 1).

Textul biblic devine prilej pentru Sfântul Grigorie de evidențiere a anumitor realități sau probleme duhovnicești, surprinzând cititorul prin subțirimea psihologică și duhovnicească cu care decelează caracterul anumitor mișcări launtrice: „Adesea, imboldul trupului se ascunde sub vâlul imboldului duhovnicesc și chiar cugetarea se minte pe sine că ceea ce face trupește ar face duhovnicește”. De aceea, „greșelile care au aparența virtuții” sunt mai periculoase, întrucât nu conduc la smerenia venită prin pocăință, ci, dimpotrivă, întăresc „întăriturile minții, pe care Pavel vrea să le surpăm, slăbind totodată conștiința celui care le săvârșește” (*Omilia* 5, 2-3). De asemenea, împrăștierea minții din timpul rugăciunii este ecoul „glasului

trupului” și semnul caracterului trupesc al rugătorului: „Imaginile acelor lucruri pe care le-am făcut se învârtesc în minte și împiedică” rugăciunea. Astfel, „ceea ce am făcut cu voie în afară îndurăm fără voie înlăuntrul nostru, încât acele vederi ale gândurilor împrăstie mintea prin imagini care prind trup, împiedicând-o să se adune în întregime numai pentru rugăciune” (*Omilia* 8, 13). Se observă cu ușurință ecouri ale teologiei lui Evagrie Ponticul, putând fi identificate paralele între observațiile ascetice ale lui Grigorie cel Mare și tratatele evagriene *Despre gânduri* și *Despre rugăciune*. *Omiliile la Iezechiel* mustesc de teologie filocalică, atât ca teme abordate, cât și ca perspectivă de ansamblu, identificabilă în folosirea unor expresii consacrate în scrierile ascetice de limbă greacă: „tăcerea minții” (*Omilia* 8, 18), „simțurile minți” și „glasul din interiorul minții” (*Omilia* 8, 12), „lumina necreată” (*Omilia* 7, 17), vederea „slavei lui Dumnezeu” (*Omilia* 8, 30-32) etc.

Uimirea pe care o produce Scriptura asupra tâlcuitorului este consemnată în mai multe rânduri care dezvăluie câte ceva din intensitatea relației exegetului latin cu Cel care viază în cuvântul Său: „Cât de minunată este profunzimea cuvintelor lui Dumnezeu. E o plăcere să-ți îndrepti privirea spre El, e o desfătare să pătrunzi tainele Lui, prin harul Său” (*Omilia* 5, 1). Sfântul Grigorie își mărturisește pasiunea pentru Scriptură, afirmând că iubește „din adâncul inimii” chiar și cuvintele pe care nu le înțelege pe deplin, pentru harul pe care îl mijlocesc (*Omilia* 9, 30).

Între măsura duhovnicească a cititorului și textul scripturistic există o legătură asupra căreia Sfântul Grigorie insistă: „Cu cât cineva crește duhovnicește spre cele mai înalte, cu atât și textele sfinte îi vorbesc despre cele mai înalte” (*Omilia* 7, 15); „Lectura sfântă atât de mult se descoperă, pe cât progresează însuși acela de către care este cercetată” (*Omilia* 7, 16). Totodată, citirea Scripturii cu înțelegere și însoțită de practică ascetică alungă patimile (*Omilia* 10, 11) și primenește omul lăuntric.

Tâlcuirea Sfântului Grigorie reprezintă un exemplu de teologie latină filocalică, proprie tiparului teologic comun primelor veacuri, atât în Răsărit, cât și în Apus. Abordarea exegetică tradițională exemplificată de *Omiliile* sale este reflexul unei viețuiri creștine integrale. Astfel, tâlcuirea sa crește dintr-o meditare a Scripturii săvârșită în contextul unei vieți lăuntrice trăite conștient, în care un loc primordial îl ocupă lupta pentru dezrădăcinarea patimilor și alungarea întunericului minții, în vederea atingerii stării de nepătimire și unire contemplativă cu Dumnezeu. Acestea sunt o parte din premisele care au dat naștere *Omiliilor* la Iezechiel și direcția în care autorul își îndrepta ascultătorii de odinioară și cititorii de azi.

*